

METODICKÉ LISTY- HISTORIE

Závěrečná integrovaná terénní výuka

Cíl: Uvědomit si a ukázat si, jak se postupně vlivem lidské činnosti měnila krajina v navštíveném území.

Po ukončení navržených činností budou žáci schopni:

1. Orientovat se v krajině pomocí různých pomůcek (mapa, turistické značky,...)
2. Uvažovat o okolní přírodě a o tom, jaký vliv mohla mít na zdejší osídlení v minulosti a dnes.
3. Rozpoznat pravěké osídlení od středověkého osídlení.
4. Poznat typické prvky pro umělecký sloh – baroko.
5. Poznáni významné barokní památky - poutní chrám Jména Panny Marie ve Křtinách.
6. Zamyslet se nad názvem obce Křtiny – odkud je odvozen jeho původ.
7. Vyrobít si vlastní tzv. poklonu z přírodního materiálu.
8. Převést pověst o Býčí skále do reality – na základě zjištěných archeologických nálezů.
9. Poznat jeden z nejvýznamnějších jeskynních systémů Moravského krasu – jeskyni Výpustek a její historii a funkci především ve 20. století.
10. Orientovat se v dějinném vývoji navštívené lokality a pamatovat si významné památky.

Pomůcky: mapa, tužka, pastelky, papír, historické i současné fotografie, text Pověsti o Býčí skále.

Úkol č. 1

Pomůcky: tužka, papír

Rozhlédni se po krajině a pokus se najít stopy pravěkého osídlení_____

---

3 body

Co bylo přirozeným příbytkem pravěkých lidí?_____

1 bod

Čím se lidé v pravěku živili?_____

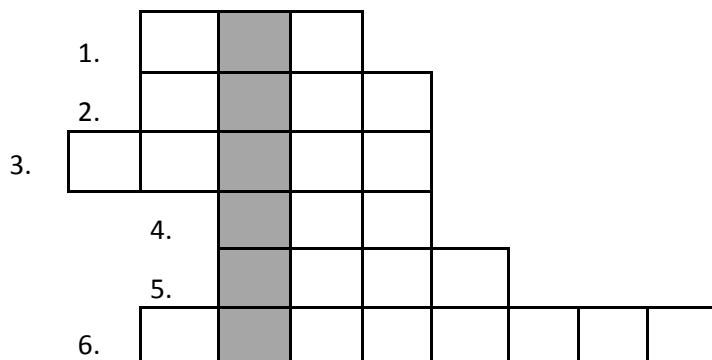
3 body

Úkol č. 3

Pomůcky: tužka, papír

Ve zvířátkové křížovce najdeš jeden z typických znaků baroka _____

1. Král zvířat
2. Má dlouhý chobot
3. Podobá se člověku
4. Nejlepší přítel člověka
5. Symbol moudrosti
6. Opakuje to, co slyší

---

6. bodů

Úkol č. 4

Pomůcky: tužka, papír, pastelky

Najdeš na křtinském kostele tyto architektonické znaky baroka, Jestli ano, pokus se je co nejlépe nakreslit do rámečku.

křivka	vypouklé tvary
vlnité tvary	zaoblené, oválné tvary - elipsa
zdobené portály	dvoupatrové střechy, zprohýbané kupole

Úkol č. 5

Pomůcky: tužka, papír

Zahrajte si na detektivy a pokuste se vypátrat, odkud se vzal název Křtiny, od čeho může být odvozený.

Úkol č. 6

Pomůcky: přírodní materiály (kamení, šišky, větve, rostliny, dřevo, ...)

Když jste vyšli z lesa, zjevilo se před Vámi toto panorama. Je to místo, kde jste poprvé zahlédli cíl vaší „pouti“ z Jedovnic – farní kostel Jména Panny Marie ve Křtinách. Katoličtí poutníci v takovýchto místech staví tzv. poklony – speciální stavby s vyobrazením Zjevení Panny Marie nebo Božího zjevení. Dodnes si můžete takovýchto poklon všimnout na kopcích před vesnicemi. Pokuste se takovou poklonu vyrobit z toho, co najdete kolem tohoto místa jako dík za to, že jste zdárně urazili takovou „dlouhou cestu“.

Poklona za farou v Popicích

---

3 body

Úkol č. 7

Pomůcky: Vyprávění o Býčí skále, papír, tužka

Přečtěte si následující vyprávění o Býčí skále a poté jej převed'te v pověst, vztahující se k tomuto místu a strašící lidi i dnes.

Krajina již nebyla osamělá, v údolích panoval čilý ruch a rovněž i na kopcích. Tam nahoře v lesích u Rudice a Habrůvky bylo za dne viděti sta kouřových sloupů stoupat vzhůru, zatímco za noci zářil les četnými ohni, kolem nichž se čile pohybovaly temné postavy; byli to horníci a taviči železa, kteří vyhledávali železnou rudu a tavili, aby ji jako železnou lupu posílali po blízkých obchodních cestách do širého světa. Avšak nejen v lesních výšinách, nýbrž i v roklich bylo živo; i odtud zaznívaly tlumené rány kladiv, nahoře sotva zachytitelné a šel-li kdo po zvuku, dovedl jej k jeskyni Býčí skála, v jejichž předsíni démonické postavy podobny Kyklopům kovaly při sršícím žáru železo vyrobené nahoře v lese. Pracovaly zde asi dlouho v nerušeném klidu, když jednoho dne byly nečekanou událostí vyrušeny a zahrnány. - Dlouhý a slavnostní průvod se pohyboval osamělým údolím, pomalu táhl neupravenou cestou, až dosáhl jeskyně. Byl to pohřební průvod! Na dřevěném voze okutém bronzovým plechem a železem, taženém dvěma oři, ležela mrtvola. Následovali ozbrojení muži, kteří ve svém středu vedli četné ženy a dívky. Byly krásné, mladé, v drahocenném oděvu, ozdobeny pestrými perlami ze skla a z jantaru, se zlatými a bronzovými šperky; bohatý vlas byl vtěsnán do zlatých spon, na rameni se skvěla spona třpytící se zlatem a paže i nohy byly obepjaty zlatými a bronzovými náramky a kruhy. Truchlivě vykračovali a sledovalo je velké množství lidí se zásobou obilí, s obětními nádobami a se zvířaty určených k porážce, aby dali plody polní práce a hospodářští milovanému náčelníkovi do hrobu. Před jeskyní se průvod zastavil. V předsíni, magicky osvětlené spoře vnikajícím denním světlem, byla přichystána hranice polen a vedle ní kamenný oltář, pak byla mrtvola i s vozem položena na hranici, která byla podpálena. Oheň s praskotem vzplanul a osvětlil tmavou jeskyni téměř denním jasem; osvětloval hrůzyplnou a úděsnou scénu, která nyní následovala. Ženy s čeledí byly zavlečeny dovnitř, zbaveny svých ozdob a usmrceny, některým byly useknuty ruce, jiným rozřaty hlavy a vraždilo se neúnavně, dokud nebyly úplně všechny oběti zabity; i koně byli rozsekáni na kusy a jejich údy rozsety po jeskyni. Nádoby s obětními dary byly navršeny na jednu hromadu a na vše bylo rozestřeno zuhelnatělé obilí. Když bylo po pohřební hostině, navalilo množství lidu obrovské balvany na mrtvolu i na celou předsíň jeskyně a nasypalo na ně šterk s pískem, aby bylo posvátné místo uchráněno před zneuctěním a byly zastřeny stopy po bývalé kovárně. Byl to pohřeb náčelníka, ježž musely jako v zemi Skytů následovat do hrobu i jeho ženy, čeleď i koně.

---

3 body

Úkol č. 8

Pomůcky: tužka, papír, uhl

Přemýšlejte, k čemu všemu se daly využít jeskyně v minulosti a dnes:

---

5 bodů

Právě jste se stali pravěkými malíři a máte znázornit Vaši dnešní cestu:

DOPROVODNÝ TEXT PRO UČITELE

INFORMACE O NAVŠTÍVENÉM ÚZEMÍ Z HLEDISKA HISTORICKÉHO VÝVOJE

1. Pravěké osídlení

Protože Křtiny spadají do území Moravského krasu, ve kterém se nachází řada krasových jeskyní, jsou nejstarší stopy osídlení staré přibližně 120 000 let. Obyvatelem těchto jeskyní se stal člověk neandertálský, kterého později vystřídal člověk dnešního typu. Ten se na tomto území objevil zhruba před 40 000 lety př. n. l. Žil v poslední době ledové, která měla nejdrsnější podnebí. Živili se lovem mamutů, sobů, srstnatých nosorožců a medvědů jeskynních. Krajina měla ráz tundry, proto zejména v zimě byly jeskyně vyhledávány jako přirozené přístřešky chránící před chladem. Se změnou klimatu sem přicházeli první zemědělci (5. tisíciletí př. n. l.). Jeskyně jako přístřešky již byly vyhledávány jen dočasně.

Jedním z nevýznamnějších badatelů v Moravském krasu patřil Jindřich Wankel – ten našel nejstarší doklady o pobytu lidí v této krajině. Místem bádání se stala Býčí skála, v níž objevil stopy člověka neandertálského a magdalénských lovců. Wankel svým výzkumem odkryl rozsáhlý a cenný soubor, který tvořilo několik tisíc nálezů z bronzu, železa, skla, zlata a jiných materiálů. V letech 1871-1873 zde byl odkryt tzv. Halštatský pohřeb spojený s lidskými oběťmi (nalezeno asi 40 koster). Okolo tohoto nálezů je stále mnoho spekulací. Wankel tento nález vysvětlil jako pozůstatky pohřbu náčelníka, kterého do hrobu následovaly jeho ženy, čeledí a koně. Dnešní badatelé soudí, že zde při nějaké katastrofě zahynula skupina obyvatelstva, která se sem ukryla se svými zemědělskými zásobami.

Další obyvatelé tohoto území – Keltové a Germáni – nezanechali žádné stopy.

Následující slovanské osídlení využívalo tohoto území k povrchové těžbě rudy a jejímu následnému zpracování.

2. Poutní místo Křtiny

Křtiny patří k nejstarším poutním místům. Podle vyprávění ve zdejších údolí křtili svatí Cyril a Metoděj a jejich žáci. Odtud zřejmě pochází název Křtiny (Vallis baptismi = údolí křtu). První písemná zpráva pochází z roku 1237.

Historie Křtin je nerozlučně spjata s řádem premonstrátů. Křtiny byly totiž nejdůležitější součástí državy kláštera v Zábřdovicích, sídlo právě řádu premonstrátů. Díky kultu Panny Marie Křtinské, zprávám o legendárním klášteře premonstrátek ve Křtinách a o jejich hrdinné smrti za husitských bouří, pověsti zázračného místa – se Křtiny staly významným místem zábrdovických řeholníků.

Největší rozkvět prožívaly Křtiny v 17. a 18. století. Díky popularitě Křtin jakožto významného poutního místa, byly premonstráti nejdříve nuceni přestavovat dva původní křtinské kostely. V 18. století již byly Křtiny věhlasným poutním místem a opět se projevila nedostatečná kapacita obou kostelů. Premonstráti byli proto znovu nuceni zabývat se otázkou dalšího stavebního rozvoje svého poutního místa. Naštěstí boskovická paní Zuzana Kateřina Liborie z Dietrichsteina věnovala premonstrátům panství Jesenec z vděčnosti za zázračné uzdravení jejího manžela i jí samotné. Po její smrti bylo panství Jesenec použito k financování výstavby kostela ve Křtinách. Nový křtinský chrám měl po stavební stránce co nejlépe vyjadřovat vztah premonstrátů ke své Panně Marii Křtinské i k jejímu poutnímu místu. Stavba proto musela být prostorná, schopná přijmout co možná největší počet poutníků. Architektem se stal český architekt italského původu Jan Santini Aichel (1677-1723).

Chrám je postaven ve tvaru rovnoramenného kříže, jehož základem je kružnice proťatá čtyřmi podkovovitými ovály, takže připomíná románskou rotundu se čtyřmi apsidami. Severozápadní „apsida“ s kněžištěm a jihovýchodní s monumentálním vstupem jsou obklopeny přístavky – kněžiště s ochozem a emporou v patře, vstup pak s dvěma bočními kaplemi a vstupním útvarem završeným věží.

Zmíněný půdorys je obohacen dalšími prvky – na přístavky za kněžištěm navazuje dvoutraktý obdélný útvar sakristie s depozitářem, na severovýchodní „apsidu“ pak otevřený ochoz ve tvaru oválu, na jehož protilehlém konci stojí kaple sv. Anny. Ta má půdorys kružnice s opsaným pětiúhelníkem s konkávně probranými hranami.

3. Jeskyně Výpustek

Patří mezi nejvýznamnější jeskynní systémy Moravského krasu. Labyrint temných chodeb a dómů byl vytvořen ponorovou činností Křtinského potoka. Podle záznamů jej navštěvovali již v 17. století mastičkáři, kteří zde nacházeli kosti pravěké zvířeny. Kolem roku 1600 zde pátral slavný lékař Osvald Crolius po fosilních klech chobotnatců, z nichž byl rozmělněním zhotovován zázračný, velmi drahý lék unicolorun fossile, údajně účinný na řadu různých nemocí. V tomto období také předkládá první popis jeskynních prostor premonstrátský mnich Martin Alexander Vigsius. Následovala práce Jana Ferdinanda Hertolda z roku 1669 Tartaro-Mastix Moravie, kde popisuje otvory do chodeb a propastí, které se dosud nikdo neodvážil prozkoumat. V neklidném 17. století sloužila jeskyně také jako úkryt pro obyvatelstvo okolních vesnic i jejich majetku. Byl tu prý ukryt i poklad nedalekého křtinského kostela.

Začátkem 19. století navštívil několikrát Výпустek starohrabě Hugo František ze Salmů. Snažil se prostoupit všemi dostupnými prostorami. Cestu si značil sypáním plev, aby nezabloudil nebo některé prostory opakovaně neprocházel. Tehdy udal délku asi 7 km a některé části onačil za velmi nebezpečné. Údajně zazdil některé přístupové chodby do těchto nebezpečných partií, aby zabránil vstupu neznalým návštěvníkům. Uvádí se, že na konci 17. století zahynulo ve Výпустku 14 osob z Olomouce, které jeskyni navštívily a nikdy se nevrátily. Dodnes není přesně známo, zda se podařilo najít všechny prostory Výпустku, které Salm poznal.

V 19. století se jeskyni věnovala řada badatelů jako například Dr. Jindřich Wankel nebo Dr. Martin Kříž. Byla prováděna řada speleologických a paleontologických výzkumů, archeologické nálezy svědčí o osídlení z doby kolem roku 15 000 př. n. l., o „halštatském“ osídlení a osídlení „lidí se slovanskou keramikou“. Ve 20. letech 20. století byla jeskyně poznamenána těžbou fosfátových hlín. Během těžby zde bylo nalezeno mnoho kostí zvířat, jež svědčily o tom, že jeskyně byla kdysi osídlena především pravěkým jeskynním medvědem a jeskynním lvem. Rovněž byly objeveny některé nové prostory. V tzv. Salmově Výпустku (dnes Babická chodba), byl učiněn v roce 1939 záhadný objev prostor dlouhých přes půl kilometru s obrovským jezerem. Po válce se však prostory nepodařilo znovu objevit.

V roce 1938 převzala jeskyni Československá armáda, která zde měla vybudovat podzemní muniční sklad, který ale nikdy do provozu uveden nebyl. Při těchto pracích bylo mnoho prostor a skalních přepážek odstřeleno a vznikly zde nevládné tunelové prostory.

V roce 1944 byl Výпустek obsazen německou armádou. Byla zde vybudována podzemní dílna německého podniku „Flugmotorenwerke Ostmark“ vyrábějící letecké motory, protože původní prostory této továrny byly vybombardovány. V rámci úprav byla vybetonována podlaha v celé jeskyni, pod podlahou zbudován rozsáhlý systém horkovzdušných kanálů a

postavena podzemní kotelna. Rovněž byly rozšířeny prostory, aby bylo možné vjet do podzemní továrny i s autobusy (pouze jednopatrovými) a nákladními auty. Pracovali zde nuceně nasazení čeští dělníci ve dvou 12-hodinových směnách. Pracovalo se zde až do konce války, ten však přišel tak rychle, že se nestihly odvézt stroje, materiály a výrobky. Proto byla celá továrna úmyslně zapálena a zničena výbušninami. Provoz továrny byl ukončen 15.4. 1945.

V 60. letech se jeskyně dostala opět pod správu armády - Československé lidové, která zde vybudovala velitelské stanoviště, které bylo pečlivě utajováno a střeženo až do roku 2001. Výpustek v této době nesl krycí název „Zdravotní sklad - pobočka 05 Brno - Křtiny“. Prvním cílem této armády bylo vytvořit z Výpustku protiatomový kryt, včetně uvedeného záložního vojenského velitelství. Protože byl umístěn cca 50 metrů pod zemí, mohl v případě napadení zajistit ochranu asi 250 lidem, zejména pro vedení ozbrojených sil. Přežití měly napomoci i tyto (některé stále funkční) součásti: dva ploty (neprůhledný a pokrytý ostnatým drátem), koridor pro strážce, signální plot, televizní kamery, perimetry, infrapaprsky a reflektory, železobetonové strážní bunkry, uvnitř pak pancéřové dveře, nezávislý energetický zdroj, přechodová komora, zařízení na čištění kontaminovaného vzduchu po prvních vlnách jaderného zásahu, ubytovací prostory (poněkud stísněné) a další. Tyto prostory měly mimo jiné obrovskou výhodu - do údolí k vchodům do prostor netrefí žádné dálkově řízené střely.

V roce 2006 se Výpustku ujala Správa jeskyní České republiky.